

mekte ve daha çok "aklî ve naklî delil, hüccet, açık belge, herkesçe bilinen tarihî olaylar, bu olaylara tanıklık eden habarlar, vahiy" ve özellikle "Kur'an-ı Kerim, nübüvvet müessesesi, son peygamber Hz. Muhammed, mucize, Hz. Sâlih'in mucizesi olan deve" (el-A'râf 7/73) mânâlarında kullanılmaktadır. Aynı kelimenin çoğulu olan *beyyinât* ise elli iki yerde tekrarlanmakta ve genellikle "âyetler" mânâsına gelmekte veya *âyât* kelimesini nitelemektedir. "Âyâtün beyyinât" (apaçık âyetler, belgeler) terkihi bir yerde (Âl-i İmrân 3/97), makâm-ı İbrâhim başta olmak üzere Kâbe'de bulunan ve "ibret verici hâtıralar taşıyan tarihî belgeler" mânâsında kullanılmıştır. Hz. Mûsâ'ya verilen "dokuz açık belge"-den bahseden âyetle ise (el-İsrâ 17/101) dokuz beyyinenin Hz. Mûsâ'ya ait mucizeler veya ona verilen dokuz emir mânâsına geldiği kabul edilmiştir (bk. Taberî, XV, 171-173). Bir başka âyetle de (ez-Zuhruf 43/63) Hz. İsa'ya verilen beyyineler yine aynı âyetle "hikmet" diye tefsir edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de aynı kökten türetilmiş birçok fiil sigasıyla da mutlak olarak gerçeğin, kitabın, kitaptan gizlenenlerin, âyetlerin ve ayrıca ümmetlerin ihtilâf edegeldikleri şeylerin beyan edilip belgelendiği, akıl ve basiret sahibi kimselerin ibret nazarlarına arz edildiği ifade edilmiştir. Bu tür beyanları yapanlar ise Allah, son peygamber Hz. Muhammed veya diğer peygamberlerdir. Kur'an'da aynı mâna ve muhteva için en çok kullanılan diğer tabirlerden biri *tafsîl* (açık seçik ve tatmin edici bir şekilde anlatmak), diğeri de *tasrîf* (şekillendirip açıklamak).

Beyn-beyân kökünden türetilmiş çok harfli (ziyadeli) masdarlar ve bunlardan türetilen kelimeler de yine "beyyine" mânâsında kullanılmıştır. 100'ü aşkın âyetle yer alan *mübîn* kelimesi "beyyin, apaçık" anlamıyla daha çok kitap (Kur'an), belâğ (tebliğ, davet), sultan (karşı durulmaz kesin delil), nezîr (uyarıcı), adûv (düşman), dalâl (sapıklık) ve sihir kelimelerini nitelendirmektedir. "Gerçeği açıklayan" anlamındaki *müstebîn* ile "âyâtin mübeyyinât" terkihiindeki *mübeyyinât* da aynı mahiyettedir.

Beyyine muhtelif hadislerde lûgat mânâlarıyla yer almakla birlikte daha çok bir hukuk terimi olarak kullanılmıştır (aş. bk.).

"Açıklamak, belgelendirmek, ihtimalleri ve şüpheleri ortadan kaldırıp gerçe-

ği apaçık bir şekilde ortaya koymak" anlamındaki beyn-beyân kökünden türeyen 250'yi aşkın kelimenin, ayrıca bilgi ve belge kavramlarını destekleyen hida-yet, tafsîl, tasrif ve benzeri birçok lafızların Kur'an-ı Kerim'de yer alması bütünüyle İslâm doktrininin bilgiye, belgeye dayandığını, akıl ve basirete hitap ettiğini gösterir. Nitekim, "De ki işte benim yolum: Ben de bana uyanlar da basiret prensibine bağlı olarak Allah'a davet etmekteyiz" (Yûsuf 12/108) meâlindeki âyet-i kerîme İslâm doktrininin bu temel özelliğini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'in birçok âyetinde geçmiş peygamberlerden de misaller verilerek gerçeğe ulaşmak için zengin tefekkür örnekleri yer almakta (bk. Yavuz, tür.yer.), Hz. Peygamber'in kavli ve fiilî sünnetinde de bu tür örneklerle bol bol rastlanmaktadır. İslâmiyet insanın dinî gerçekleri benimseyecek bir yaratılışa sahip bulunduğunu kabul eder ve bu sebeple doktrinlerini sunarken kesin ve ikna edici delillere baş vurur. Buna rağmen çeşitli biopsikolojik arzu ve ihtiraslarla kötü telkinler, zararlı akımlar vb. dış tesirler insanın dinî gerçekleri görmesini ve iradesinin bunları benimseme yönünde kullanmasını önleyebilir. Fakat bunlar kişinin seçimini az veya çok zorlaştırsa da onun hürriyetini ortadan kaldırmaz. Söz konusu olumsuz faktörlerin seçim hürriyetini ortadan kaldıracak güçte olduğu bazı durumlarda ise insan sorumlu tutulmamıştır (bk. FETRET). İslâm'ın ve dolayısıyla hak dinin bu telakkisi, çeşitli hak - bâtil tartışmalarında delil olarak kullanılması ilmî bir gelenek halini almış bulunan şu âyet-i kerîmede öz ifadesini bulmaktadır: (لَيْسَ مِنْ هَٰذَا عَنْ بَيِّنَةٍ) "...Tâ ki ölümü tercih eden apaçık delili görenek ölmüş olsun, yaşamayı tercih eden de apaçık delili görenek yaşamış olsun" (el-Enfâl 8/42).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "byn" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "byn" md.; Wensinck, *Mu'cem*, "byn" md.; M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "byn", "şrf", "fşl", md.leri; Mustafavî, *et-Tahkîk*, "byn" md.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Şâkir), XV, 171-173; Yusuf Şevki Yavuz, *Kur'an-ı Kerim'de Tefekkür ve Tartışma Metodu*, İstanbul 1983, tür.yer.

BEKİR TOPALOĞLU

□ FIKIH. Beyyine İslâm muhâkeme hukukunda kesinlik ifade eden belli ispat vasıtalarına verilen bir genel ad olup, "bir hakkın veya kendisine hukukî so-

nuç bağlanan bir olayın ispatını sağlayan özel kati delil" demektir. Bu da genelde şahitlik, yazılı delil ve kesin karîne şeklinde üç grupta ele alınır.

İslâm hukukçularının büyük çoğunluğunun beyyineden maksadın şahitlik olduğunu ifade etmesi, beyyinenin bir tanımını vermektan ziyade şahitliğin ilk devirlerden beri en yaygın şekilde kullanılan bir ispat vasıtası olduğunu belirtme gayesiyle açıklanabilir. Buna karşılık İbn Teymiyye, İbn Kayyim, İbn Ferhûn gibi âlimler beyyineyi "mahkeme önünde gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayan her nevi kati delil" olarak tarif etmektedirler. Fakat bu ihtilâfın uygulamada ciddi sonuçları yoktur. Çünkü İslâm hukukçuları beyyineyi sadece şahitliğe hasretmemişler, eserlerinde açtıkları "Da'vâ ve Beyyinât" başlığı altında hem şahitliği, hem de diğer kati delilleri incelemişlerdir. *Mecelle*'nin de sistemi böyledir (bk. 1676-1783. md.ler).

Şahitlik, yazılı delil ve kati karîneden ibaret olan beyyine ile ikrar ve ayrıca yemin etmesi gereken kimsenin yemine yanaşmaması anlamındaki nükûlden oluşan beş delil, İslâm hukukunda birinci derecede kuvveti haiz ispat vasıtaları olup hâkimi bağlayıcıdır. Buna karşılık zayıf karîne, aslî hal (istishâbü'l-hâl) ve ziyedlik gibi durumlar hâkime olay hakkında fikir veren takdîrî deliller olup kuvvetli delilin bulunmaması halinde göz önünde tutulabilirler.

Beyyine, hâkimin hükmüyle birlikte sadece ilgili şahsı değil üçüncü şahısları da bağlayıcı bir delil niteliği taşır. Halbuki anlaşmazlığı kendiliğinden sona erdiren ikrar bu yönüyle beyyineden daha kuvvetli gözükse de sadece ikrarı yapma bağladığından beyyineye nisbetle daha zayıftır. Bu sebeple beyyine "hüccet-i müteaddiyye", ikrar da "hüccet-i kâsıra" sayılmaktadır.

Çok defa davacı durumundaki iddia sahibi mevcut durumun aksini ileri sürdüğü için kendisinden kuvvetli bir delil olarak iddiasını destekleyen bir beyyine getirmesi, davalıdan ise sadece yemin etmesi istenmiştir. Çünkü mevcut durum davalıyı desteklemekte olduğundan zayıf taraftan kuvvetli delil (beyyine), kuvvetli taraftan zayıf delil (yemin) istenerek taraflar dengelenmiştir. Hadisten kaynaklanan "davacının beyyine getirmesi, davalının da yemin etmesi" ilkesinin ve ayrıca "beyyinenin görünen durumun aksini ispat, yemininin ise mevcut durumun devamı için kullanılması"

kuralının anlamı da bundan ibarettir. Ancak burada söz konusu edilen davacı ve davalıdan maksat "iddia sahibi" ve "aleyhine iddiada bulunulan taraf" olduğundan, "iddia sahibi olma" durumu da sürekli değil olaydan olaya değişebilir bir karakter arzettiği için İslâm muhâkeme hukukunda beyyine getirme kulfeti sadece davayı açan tarafa yüklenmiş bir yük değildir. Davalı durumundaki tarafın da karşı beyyine getirmesi her zaman mümkün olduğu gibi iddia sahibinin ikinci şahidi bulamadığı durumda yemin etmesi imkânı da vardır. Yalnız Hanefî fakihleri bu son şekli kabul etmemişlerdir.

Aynı konuda birbiriyle çatışan beyyine nelerin bulunması halinde hangi beyyinenin tercih edileceği konusunda İslâm hukuk ekolleri farklı ölçüler benimsemişlerdir. Meselâ delilin kuvvetçe üstünlüğü, şahitlerin daha âdil olması, bazılarına göre şahit sayısındaki fazlalık, beyyinenin ayrıntılı veya özlü olması, ziyadeyi veya aslı durumu ispat etmesi hali, tarafların zilyed olması veya olmaması gibi durumlar bu konuda söz konusu edilebilecek ölçülerdir (ayrıca bk. DELİL; HÜCCET; İSBAT; ŞAHİD).

BİBLİYOGRAFYA:

İbn Gânim el-Makdisî, *Tercihü'l-beyyinât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 647/5; Karâfî, *el-Furûk*, Kahire 1347 — Beyrut, ts. (Âlemül-kütüb), IV, 62-65; İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâ-mü'l-muvakk'în*, I, 90-91; a.mlf., *et-Turukû'l-hükmiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütüb'il-ilmîyye), s. 14, 110-112; İbn Ferhûn, *et-Tebşıra*, Kahire 1301, I, 161-163; Şürûnbülâî, *el-Hükümü'l-müşned bi-tercihi beyyineti gayri zi'l-yed*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 1344/40; a.mlf., *İzâhu'l-hafiyât 'inde te'âruzu beyyineti'n-nefy ve'l-isbât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 1344/42; Hamevî, *Ğamzû 'uyûni'l-beş'ir*, İstanbul 1290, I, 338 vd.; *Mecelle*, md. 76-78, 1676-1783; Ali Haydar, *Dürerü'l-hukkâm*, I, 161-170; Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, II, 1060-1076; Muhammed Mustafa ez-Zühaylî, *Vesâ'ilü'l-isbât fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Dimaşk 1982, s. 25-26, 672-674, 808 vd.; Bilmen, *Kamus*², VIII, 118, 175-199; R. Brunschwig, "Bayyina", *Et*² (Fr.), I, 1150-1151.

ALİ BARDAKOĞLU

BEYYİNE SÜRESİ

(سورة البينة)

Kur'an-ı Kerim'in
doksan sekizinci sûresi.

Mekkî olduğuna dair çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte diğer bazı rivayetlere ve bilhassa Buhârî'de yer alan bir hadise göre (Buhârî, "Tefsîr", 98/1-3) Medine devrinde nâzil olmuştur. Süre-

nin üslup ve muhtevası, onun hem Mekte hem de Medine devrinin özelliklerini taşıdığını göstermekte, din konusunda vahiy ve nübüvvetin kesin belge olduğunu bildiren ilk beş âyet Mekkî süreleri, müşriklerle birlikte Ehl-i kitap'tan ve müminlerden söz eden son üç âyet ise Medenî süreleri andırmaktadır. Sürenin nüzülü ile ilgili değişik rivayetler bu özellikleriyle birlikte ele alınacak olursa Mekte devrinin sonlarında veya Medine devrinin başlarında nâzil olduğu söylenebilir. Sekiz âyet olup fâsılası (*) harfidir.

Süre, adını birinci âyette geçen ve "kesin belge" anlamına gelen el-beyyine kelimesinden almaktadır. Yine sürenin başlangıcını oluşturan "lem yekûn" lafzıyla, ayrıca içinde geçen kelimelerden alınmış Münfekkîn, Kayyime ve Beriyye gibi adlarla da anılmaktadır.

Sürenin ilk beş âyetinde, gerek Ehl-i kitap'tan olan inkârcıların gerekse müşriklerin Hz. Peygamber'in zuhuruna kadar bu durumlarını sürdürdükleri hatırlatılmış, Tevrat ve İncil'de geleceği bildirilen peygamberin henüz gönderilmemiş olmasını bu tutumlarının bir mazereti olarak ileri sürdüklerine işaret edilmiştir. Ancak Hz. Peygamber'in gelişinden sonra artık özellikle Ehl-i kitab'ın topyekûn hak dini kabul etmeleri gere-

kirken böyle olmadığı belirtilerek bunlardan bir kısmının İslâm'a yöneldiklerine, diğerlerinin ise aynı inkâr üzere kaldıklarına dikkat çekilmiş, kendilerinden beklenenin ise samimiyetle ve sadece Allah'a kulluk etmeleri, namazı dosdoğru kılıp zekâtı vermeleri olduğu vurgulanarak hak dinin ve gerçek dindarlığın temel ilkeleri ortaya konmuştur.

Son üç âyet mümin ile kâfir arasındaki farklı durumu belirtir: Dini inkâr eden, Allah huzurunda hesap verme korkusundan uzak olduğu için günah ve kötülükten sakınmaz. Bunun için dinsizler insanların en kötüsü, en zararlısı, müminler ise inançları gereği günahlardan sakınıp Allah rızasına uygun iyilikler yaptıkları için insanların en iyisi, en hayırlı-sıdırlar. Müminler bu dünyada mutlu yaşarlar, âhirette de cennete kavuşurlar. Ebedî mutluluk Allah rızasını elde etmek demektir. Bu da ancak Allah'a inanmak, sonsuz kudretine sığınmak ve O'na saygı duymakla olur.

Beyyine sûresi, Alak ve Kadr süreleriyle yakın ilişkisinde dolaylı Mushaf'ta bunlardan sonra yer almıştır. Çünkü Alak sûresinde ilk vahiy, Kadr sûresinde ilk vahyin geldiği gece konu edilmiş, bu sürede ise vahiy ve nübüvvetten maksat ve gayenin ne olduğu ve Allah'ın kitap ve peygamber göndermesindeki hikmetler açıklanmıştır. Süreden çıkan sonuca göre din ve dindarlık insan aklının uyurduğu ve yakıştırdığı bilgilerle değil Allah tarafından gönderilen kitap sahibi peygamberle kesinlik ve geçerlilik kazanır. Daha önceki din kitaplarında geleceği vaad edilen ve birtakım özelliklerle bildirilen Hz. Peygamber'in vehimden, şüphe ve tereddütten uzak tertemiz bilgilerle gönderilmesi, din konusunda doğru ile yanlış kesin çizgilerle ayıran bir belge niteliği taşır. İşte bundan dolayı sürede Hz. Peygamber "beyyine" (kesin belge) diye tanıtılır.

Süre ile ilgili olarak bir gün Hz. Peygamber Übey b. Kâ'b'a, "Allah 'Lem yekûnillezîne keferû' sûresini (bir başka rivayette Kur'an'ı) sana okumamı emretti" buyurmuş, Übey de Allah tarafından adının anılmış olması sebebiyle sevinmiş ve ağlamıştır (Buhârî, "Tefsîr", 98/1-3; Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 245-246). Ayrıca faziletine dair Matar el-Müzenî'den rivayet edilen, "Allah, 'Lem yekûnillezîne keferû' sûresini okuyan kişinin kıraatini dinler ve şöyle söyler: Müjde olsun sana ey kulum! İzzetime andol-

Muhakkak hatıyla yazılmış Beyyine sûresi

